

Mundaneum

Inleiding

Het Mundaneum werd ontworpen voor Genève. Het project zou op internationaal grondgebied, aan de rand van het meer en aan de voet van de Jura, worden gerealiseerd. Het Mundaneum: een centrum voor mondiaal denken. De stad zou in eerste instantie de vijf traditionele instellingen voor intellectuele ontplooiing herbergen: bibliotheek, museum, wetenschappelijke instellingen, universiteit en instituut. Daarnaast was het bedoeld als centrum voor professionele, wetenschappelijke, filosofische en artistieke genootschappen, maatschappelijke en artistieke bewegingen en als vestigingsplaats voor archieven en de hoofdkantoren van onderwijs- en gezondheidsorganisaties.

Paul Otlet ontwikkelde en promootte het concept voor het Mundaneum en Le Corbusier maakte het architectonisch ontwerp. Het Mundaneum is bedoeld als een centrum voor de moderne wereld, een thuis voor een 'bredere en meer realistische Volkenbond', een groot naoorlogs vredesproject dat, conform het huidige tijdperk waarin wereldomvattende in plaats van regionale of persoonlijke belangen en standpunten het leven van naties en individuen bepalen, zich laat kenmerken door kosmopolitisme, internationalisering en mondialisering. Al sinds decennia en zelfs eeuwen voorspellen leidinggevende figuren de huidige toestand waarin de wereld zich bevindt: een wereldwijde onderlinge afhankelijkheid en samenhang van gemeenschappen en individuen, een internationalisering van cultuur en beschaving, een succesvolle en zich steeds verder uitbreidende samenwerking. Het economische, politieke en intellectuele leven is tegenwoordig volkomen geïnternationaliseerd.

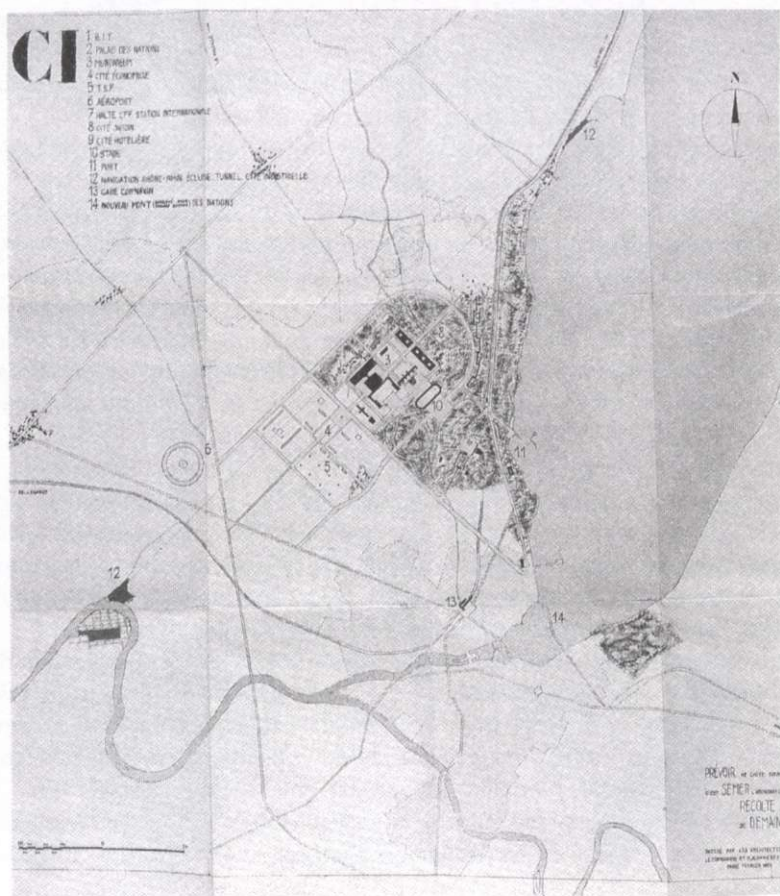
De Volkenbond, die vlak na de geweldigste oorlog uit de geschiedenis, de Eerste Wereldoorlog, werd opgericht, heeft als belangrijkste taak om wereldwijd orde en vrede te bewerkstelligen. Maar zij kan deze taak slechts ten dele waarmaken. Slechts 54 van de ongeveer zestig landen zijn erbij aangesloten. Belangrijke internationale professionele, economische en intellectuele organisaties hebben zich er weliswaar bij aangesloten, maar als louter politieke en diplomatieke organisatie kan de Volkenbond de internationale samenwerking en wereldvrede niet verzekeren. Zoals Paul Otlet reeds opmerkte, is de Volkenbond veeleer een samenwerkingsverband van regeringen dan van naties – een alliantie van verdragen en niet van culturen; zij steunt meer op macht, recht en dwangmiddelen dan dat zij zich kan beroepen op innerlijke overtuiging en een duidelijke standpuntbepaling. De vrede bewaren, een van de belangrijkste taken van de Volkenbond, is veeleer een universele dan een politieke aangelegenheid of anders gezegd, om de vrede te kunnen bewaren zal de Volkenbond zich moeten verbreden. Onder een 'bredere Volkenbond' verstaat Paul Otlet een 'internationalistische unie' van een paar honderd wetenschappelijke, economische en industriële organisaties en federaties die nu al verspreid over de hele wereld bestaan (de eerste internationale organisatie werd in 1842 opgericht). Deze internationale samenwerkingsverbanden zouden, in samenwerking met de al bestaande Volkenbond, een centrum voor mondiaal denken moeten vormen. Dit centrum zou het 'Mundaneum' zijn.

Otlet formuleerde de ideologische onderbouwing voor het Mundaneum, dat een monument voor de hedendaagse mens zou kunnen worden. In zijn

ogen zou het een moderne tegenhanger moeten worden van dat wat, in hun tijd, het Panathenaea, de Bibliotheek en het Museum van Alexandrië, oude Chinese encyclopedieën, middeleeuwse kloosters, abdijen en kathedralen, universiteiten, koninklijke hoven, Versailles, de Académie Française, de Russische Academie voor Wetenschap en Port Royale waren. Het zou een aanvulling kunnen zijn op de belangrijkste al bestaande culturele en intellectuele instellingen als het Institut de France, het Britisch Museum of wetenschappelijke instellingen als die van Berlijn, Leningrad en Washington. Het Mundaneum als centrum voor mondiaal denken zou in etappes moeten worden gerealiseerd; eerst de gebouwen voor het wereldmuseum en de bibliotheek, waarin tevens voorlopig de universiteit en internationale organisaties zouden kunnen worden ondergebracht. De al bestaande International Labor Organisation (ILO) zou zich bij het Mundaneum aan kunnen sluiten (het huidige gebouw op de Wilson Promenade zou volgens het plan van Le Corbusier de ingang voor het Mundaneum kunnen vormen). Het Olympisch Comité, de Organisatie voor Intellectuele Samenwerking, panamerikaanse organisaties enzovoort zouden ook daarin kunnen worden gehuisvest.

De bouw van het Mundaneum zou, net als bij de totstandkoming van wereldtentoonstellingen, in eerste instantie kunnen worden gefinancierd uit donaties van particulieren, regeringen en gemeenten en uit fondsen die door geïnteresseerde organisaties en instellingen ter beschikking worden gesteld. Het Mundaneum moet, als wereldstad, op internationaal grondgebied worden gerealiseerd. Zwitserland zou dit stuk grondgebied moeten afstaan en de inwoners een permanente buiten-territoriale status kunnen verlenen. Dit zou de betekenis van de stad Genève in de wereld vergroten. De stad wordt

Le Corbusier en
Pierre Jeanneret,
plattegrond van
de Cité Mondiale,
februari 1929

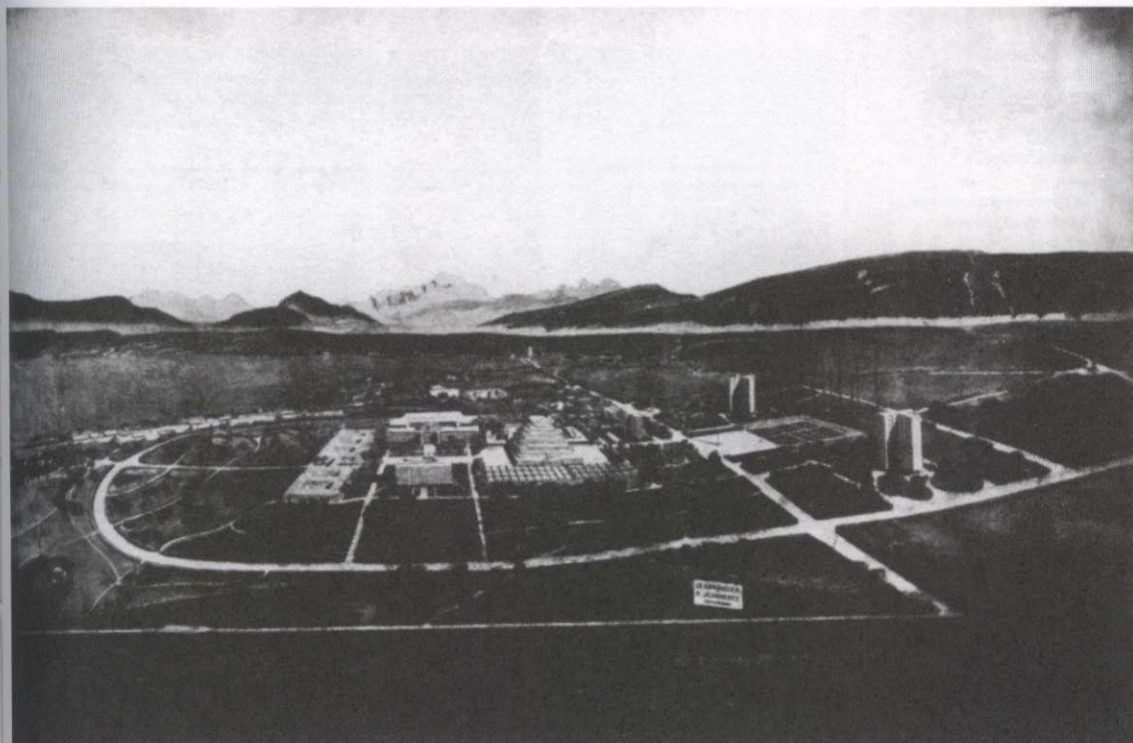
momenteel, door de aanwezigheid van de Volkenbond en een veertigtal internationale, waaronder kerkelijke, organisaties, jaarlijks al door zo'n 250.000 buitenlanders bezocht.

Beschrijving van het project

Het architectonisch ontwerp en de planologische opzet voor het Mundaneum werden verder uitgewerkt door Le Corbusier. Het Mundaneum is gelegen tussen Grand Saconnex en Pregny, op een vlakte die de hele omgeving van Genève domineert en naar alle kanten een prachtig uitzicht biedt. Deze vlakte loopt langzaam af naar de oever van het meer waar een hotelwijk is gesitueerd.

Het Mundaneum zou een internationaal park worden waar het huidige park Mon Repos en de tuin van het Paleis van de Volkenbond ook onderdeel van zouden uitmaken. De Wilson Promenade zou de verbinding met Genève vormen. Het Mundaneum is prachtig gelegen en men kan het vanuit alle richtingen zien liggen – vanuit Genève, vanaf het meer en vanuit de bergen. In het plan zal de Wilson Promenade worden doorgetrokken en zal er vlakbij het huidige ILO-paleis een verbinding met de weg naar Lausanne worden aangelegd. Op een rotonde zal de weg naar Lausanne zich splitsen in een weg die parallel loopt aan de al bestaande weg en een snelweg die via een afrit toegang geeft tot een parkeergarage. Deze snelweg is ontworpen als een constructie boven en langs de huidige spoorlijn die van Genève naar Lausanne loopt.

De belangrijkste toegangsweg loopt van het ILO-paleis, dwars door de hotelwijk naar het stadion en het Mundaneum zelf. Achter de hotelwijk is de

Het bijschrift in het Oeuvre complete bij dit diorama luidde: 'Diorama van de "Cit  Mondiale". Op de achtergrond de stad G n ve, het meer van G n ve en de Alpen. In de herfst van 1929 werd dit diorama in kleur tentoongesteld in G n ve tijdens de beroemde zitting van de assemblee van de Volkenbond waar Briand zijn grootse rede over de "Verenigde Staten van Europa" hield.'

toegangsweg verbonden met de oorspronkelijke weg van Genève naar Pregny, Grand Saconnex en Ariana die langs de toekomstige mineralogische en botanische tuin loopt. Tenslotte zal de snelweg door La Faucille, in de richting van Frankrijk, naar het vliegveld en het radiostation leiden die beide aan de andere kant van Grand Saconnex zullen worden gebouwd. Het spoorwegstation zal op het open plein voor het ILO-paleis worden gebouwd. Het spoor loopt onder het Mundaneum door. Een parkeergebouw met een benzinestation en een jachthaven zijn aan ditzelfde plein gesitueerd.

Het Mundaneum zelf ligt boven op een plateau en naast het hoofdcomplex is een grote open ruimte voor eventuele toekomstige uitbreidingen. Op de hoeken van de zuidoostkant worden vuurtorens geplaatst die het hele complex 's avonds moeten verlichten.

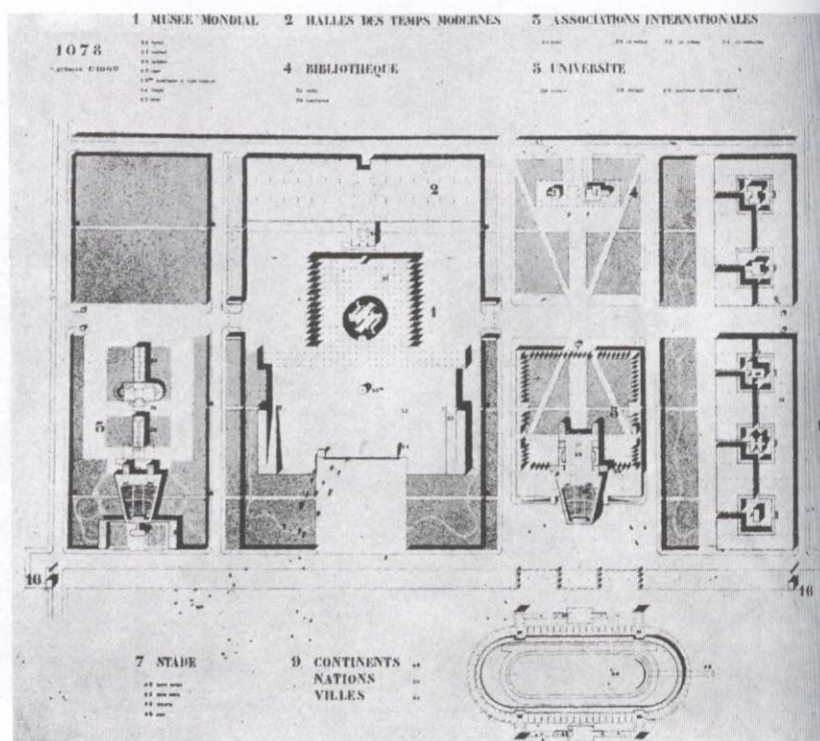
De volgende gebouwen maken deel uit van het hoofdcomplex:

1

Het Wereldmuseum. Het Wereldmuseum zal de huidige stand van zaken in de wereld tonen, haar complexe mechanisme, de onderlinge relatie tussen de diverse levensvormen en de algemene, eeuwig geldende, problemen van het leven. De wereld zal worden onderverdeeld in drie categorieën afhankelijk van locatie, tijdperk en type. Daarnaast zullen er afdelingen komen voor de organisatie van de wereld, voor kunst en voor onderwijs. Het museum zal als volgt worden opgezet:

a. nationale en geografische afdelingen: een overzicht van de geografische ligging, de topografie, de natuurlijke hulpbronnen, de bevolking, de economische en maatschappelijke omstandigheden van de diverse landen, politiek, wetgeving en intellectueel leven; een beeld van de plaats en het belang van de

1. Wereldmuseum
2. Hallen van de Nieuwste Tijd
3. Internationale Associaties
4. Bibliotheek
5. Universiteit
6. Universiteitscampus
7. Stadion
8. Annexen van het sportcentrum
9. Demonstratie-Expositie
10. Vuurtorens

Le Corbusier en Pierre Jeanneret, *begane grond van het Mundaneum*, 1928

schappelijke activiteiten. Er zal voortdurend met kritische ogen naar de collectie worden gekeken en indien nodig zal deze, al naar gelang de behoeften, worden aangepast zodat zij van optimaal nut kan zijn. Het museum moet een soort 'idearium' worden; een overzicht van de gedachten die achter de feiten schuilgaan.

Le Corbusier maakte, op basis van de programmatische uitgangspunten zoals door Paul Otlet geformuleerd, het ontwerp voor het Wereldmuseum. Het driedelige karakter van het museum (categorieën van plaats, tijd en type) vindt zijn afspiegeling in het ontwerp: een driedelige beuk wikkelt zich langs een spiraal. Het bovineinde van de spiraal is gewijd aan de prehistorie; afdalend wordt de spiraal steeds wijder en komt er dus relatief meer ruimte beschikbaar voor de collecties van de meer recente eeuwen. Aangezien het museum de vorm heeft van een oplopende piramide, zijn trappen overbodig. Behalve wanneer men van de lift gebruik maakt, bereikt men het eigenlijke museum via een 2500 meter lange hellingbaan. De bezoeker komt het museum aan de bovenzijde binnen en ziet bij het afdalen de collecties in chronologische volgorde aan zich voorbij trekken. Vanuit de zalen heeft men toegang tot de balkons vanwaar men een panoramisch uitzicht heeft op de bergen. Tegenover de balkondeuren zijn deuren geplaatst die toegang bieden tot de binnenruimte van de piramide, een groot gewelf met dragende kolommen. Op de bodem van de piramide bevindt zich het 'Sacrum', een soort tempel van ethiek, filosofie en religie. Een grote globe op een schaal van 1:1.000.000 met daarin het planetarium staat voor het gebouw.

2

De Bibliotheek van het Mundaneum is, volgens de plannen van Otlet, bedoeld als wereldcentrum voor boeken; een instelling die de internationale culturele samenwerking moet bevorderen. Daarnaast moet zij een overzicht bieden van vraagstukken en problemen die de mens bezighouden, archieven opzetten voor deze vraagstukken en zodoende een moderne encyclopedie vormen. De Bibliotheek zal, ver van oorlog en geweld, een selectie van de belangrijkste boeken uit de hele wereld herbergen die op ieder moment beschikbaar zullen zijn. Aldus kan de Bibliotheek van het Mundaneum boeken bewaren die in bepaalde landen verboden zijn. Bovendien kan de Bibliotheek tijdelijk collecties opnemen van landen die zich in een oorlogssituatie bevinden. De collectie, die moet worden opgezet door internationale unies en wetenschappelijke organisaties, zou het volgende kunnen omvatten:

- a. alle officiële staatsdocumenten;
- b. publikaties van wetenschappelijke, maatschappelijke en pedagogische instellingen;
- c. tijdschriften en
- d. (het meest belangrijk): dagbladen. Aan de opzet van de collectie zouden in principe geen kosten hoeven te zijn verbonden. De Bibliotheek zou een gratis exemplaar kunnen ontvangen van ieder boek waarvoor wordt bemiddeld door het internationaal bemiddelingsbureau en duplicaten van bibliotheken; verder zou ze kunnen steunen op giften en erfenissen. Naast een boekencollectie zou de Bibliotheek wetboeken, lijsten van uitvindingen, statistieken, manuscripten, modern archiefmateriaal, bladmuziek, foto's, grammofoonplaten, films enzovoort moeten herbergen.

Le Corbusier ontwierp het bibliotheekgebouw in de vorm van een groot volume dat steunt op pilotis. De begane grond wordt geheel in beslag genomen door twee entreeruimtes, een voor het personeel en een voor de bezoekers. De binnenkant van het volume is een lege ruimte met daarin stalen schappen, glazen dozen, lopende banden, een goederenlift, buizenpost enzo-

voort. De lift en hellingbaan voor de bezoekers bevinden zich in een soort glazen kooi. Op de bovenste verdiepingen bevinden zich de studiezalen evenals de administratiekantoren, de kleedkamers en een restaurant met een terras.

3

Het gebouw voor Internationale Organisaties moet de permanente secretariaten van verschillende internationale organisaties of hun vertegenwoordigende bureaus huisvesten; het gebouw zal worden gebruikt voor congressen, conferenties en ontmoetingen. Het is het paleis 'voor cultureel erfgoed' waarin kunstenaars, wetenschappers en opvoeders te zamen zijn gebracht; een gebouw voor vrede en maatschappelijk werk. Tijdens congressen zou het Mundaneum 'wereldweken' kunnen organiseren. Het gebouw heeft een brede opzet met kantoorruimtes en een vergaderzaal voor commissies en comités. Het gebouw staat in directe verbinding met een congreszaal voor drieduizend mensen die geheel is ontworpen volgens de richtlijnen voor akoestiek en zicht zoals geformuleerd door Gustave Lyon. Le Corbusier heeft bij dit project kunnen profiteren van zijn ervaring met het project voor het Paleis van de Volkenbond in Genève en de theaterzaal voor het Paleis voor de Sovjets in Moskou. Zelfs in dit gebouw treffen we geen trappen aan. De interne circulatie vindt plaats met behulp van liften en hellingbanen.

4

De Werelduniversiteit is een internationaal centrum voor universitaire studies. Het moet 's werelds hoogste opleidingsinstelling worden voor studenten uit de hele wereld. Het idee voor de opzet van een dergelijke universiteit werd reeds in 1920 door de internationale studentenbeweging geopperd. Er zouden zomercursussen kunnen worden georganiseerd, die voor eenieder, ongeacht vooropleiding en diploma's, toegankelijk zijn. De Universiteit zou zich met name moeten richten op die wetenschappelijke aandachtsgebieden die van internationale betekenis zijn, zoals diplomatie, economie, sociologie, arbeidsomstandigheden, journalistiek en welzijn. Naast deze Universiteit zouden in het Mundaneum alle niveaus van onderwijs moeten zijn vertegenwoordigd. Genève beschikt al over een internationaal instituut voor voortgezet onderwijs en een interessante, experimentele, internationale basisschool. Le Corbusier heeft de Universiteit midden in het Mundaneum, zo dicht mogelijk bij het Museum, de Bibliotheek, de tentoonstellingshallen en het stadion gesitueerd. De Universiteit heeft een grote tuin met een hoge muur eromheen en met een rondgang die naar de grote collegezaal leidt. Naast deze college/theater/concertzaal en bioscoop omvat het universiteitsgebouw kleine amfitheatergewijs ingerichte leslokalen die, de een boven de ander, op de verschillende verdiepingen liggen.

5

Tentoonstellingen (permanente en tijdelijke) over de continenten, staten en steden zullen in vijf paviljoens, die, omgeven door bomen, over de parken zijn verspreid, worden georganiseerd. Zij zijn op hun beurt weer omgeven door een reeks gebouwen die studiezalen, kantoren enzovoort bevatten. De paviljoens zijn in een soort binnenhoven gebouwd in het hart van de grote tentoonstellingshallen die met glazen sheds zijn overdekt. Internationale tentoonstellingen over de meest uiteenlopende culturele activiteiten, bijvoorbeeld tentoonstellingen over architectuur en stedenbouw (de tentoonstellingen die tot op heden in de grote steden van Amerika en Europa werden georganiseerd waren vrijwel altijd onvolledig en heel kostbaar) zouden hier, in sommige gevallen als permanente tentoonstelling, op een goedkope, overzichtelijke manier kunnen worden gerealiseerd. Met het oog op eventuele uitbreidingen

van de exposities of van de semi-permanente paviljoens liggen er, binnen het Mundaneumterrein, vrije groene ruimtes aan de zuidwestkant van de tentoonstellingshallen. De expositiezalen voor de moderne tijd, waar hedendaagse culturele activiteiten worden getoond, dienen een beeld te geven van de veranderende hedendaagse kunst en liggen ten noordwesten van het Wereldmuseum. Naast deze zalen is er tegenover de Universiteit een ovale ruimte die is bestemd voor gebouwen als het hoofdkantoor van de Wereldorganisatie voor Vrede en Veiligheid, waarvan nu nog niet is te voorzien of ze een plaats binnen het Mundaneum zullen krijgen. Naast de door Le Corbusier ontworpen gebouwen deed Paul Otlet het voorstel voor een Wereldinstituut dat de synthese zou moeten vormen van bestaande universiteiten, technische laboratoria en instellingen voor maatschappelijk werk. Het zou een centrum voor uiteenlopende vormen van kennis moeten worden waarin de diverse takken van wetenschap op basis van vergelijkende studies en interdisciplinaire onderzoeksmethoden worden samengebracht. Hier zou onderzoek moeten worden gedaan naar mogelijke plannen voor maatschappelijke hervorming en naar de wijze waarop deze tot stand kunnen worden gebracht.

Buiten het eigenlijke Mundaneumcomplex situeerde Le Corbusier een stadion en een sportterrein voor alle achttien sporten die op Olympisch niveau worden beoefend. De kantoren van het Olympisch Comité zijn hier vlakbij gesitueerd. Verder komen er een botanische en mineralogische tuin (met verschillende zoölogische paviljoens), een vliegveld en een radio-telegrafiestation. Hotels en studentenhuisvesting liggen vlak naast het complex. De hotelwijk is gesitueerd op de helling onder het hoofdcomplex en wordt doorsneden door de avenue die de belangrijkste toegangsweg vormt. De hotels zijn symmetrisch over de tuinen verdeeld. Dicht bij het meer liggen vervoers-eenheden als een station, taxistandplaats, bus en een jachthaven.

Kritiek op het project

Wanneer we het indrukwekkende project van Le Corbusier en Jeanneret nader bestuderen, herkennen we overal in de afzonderlijke ontwerpen de goed doordachte details (met name in het verbazingwekkende ontwerp voor de Universiteit met haar amfitheatergewijs ingerichte leslokalen en de grote collegezaal); details die Le Corbusier zijn wereldfaam hebben gegeven en hem een blijvende plaats in de moderne internationale architectuur hebben bezorgd. Toch maakt het hele concept op ons een verwarrende, archaïsche indruk. De piramidevorm van het museumgebouw laat zich niet verklaren vanuit functionele overwegingen en roept een oud-Egyptische, of liever, Mexicaanse sfeer op. De spiraalgewijze opbouw, die maakt dat de ruimten voor de recentere eeuwen groter zijn, heeft noodzakelijkerwijs tot gevolg dat het gebouw uitmondt in een donkere binnenruimte (het Sacarium maakt van deze nood een deugd) en dat de top van het gebouw slechts met behulp van lange hellingbanen en inefficiënte liften toegankelijk is. De bovenramen waarmee de collectie wordt verlicht zijn zonder rekening te houden met de oriëntatie in de gevel geplaatst.

Een axonometrische tekening van het gebouw lijkt op een luchtfoto van een Egyptische, Babylonische, oud-Amerikaanse (Maya of Azteek) of Peruaanse archeologische opgraving. Deze historische reminiscenties zijn opvallend. Denk bijvoorbeeld aan de imposante Maya-bouwwerken die het hoogtepunt van de oud-Amerikaanse beschaving vormden. Deze overbekende ruïnes (Uxmal, Chichen-Itza, Palenque op het Mexicaanse schiereiland en Copan in Guatemala) zijn voorbeelden van 'metafysische architectuur', van speciaal

ontworpen steden, steden van heersers en priesters; piramides, kathedralen van de zon, maan en sterren; heilige plaatsen van goden; piramides en terrasvormige paleizen waarin de basis geometrische vormen als de kubus, de cilinder, het prisma en de piramide (basiselementen waarvan de hoofdas een hoofdzakelijk horizontale symmetrie vormt) als voornaamste architectonische bouwstenen zijn toegepast. Le Corbusier's ontwerp voor het Mundaneum is natuurlijk niet, als de Mexicaanse ruïnes, versierd met maskers, decoraties en sculpturen. Hij maakt gebruik van moderne bouwtechnieken en materialen; maar hoe is het mogelijk dat een modern bouwwerk zo sterk doet denken aan een Amerikaanse 'antiquiteit'? Hoe kunnen we dit archaïsche karakter van Le Corbusier's ontwerp verklaren? Waar kunnen we deze architectonische vergissing, dit waanidee aan wijten? De eerste oorzaak van deze fout in het plan ligt in het programma, het idee, de theoretische uitgangspunten van het Mundaneum. Dit idee leeft niet, het komt niet voort uit een dwingende behoefte; het is de vrucht van abstracte en wereldvreemde speculaties van intellectuele hoogvliegers binnen de Volkenbond. Het is precies om deze reden dat het Mundaneum in de huidige vorm nooit zal worden gerealiseerd. Uit eerbied voor de architectuur heeft de Volkenbond haar ware gezicht laten zien door, tegen de wens van de internationale autoriteiten en tegen ieder eergevoel of loyaliteitsbeginsel in, Le Corbusier's plan te verwerpen en in te stemmen met een van de onmogelijkste academische monsters die ooit zijn ontworpen. Het zou niet redelijk zijn te verwachten dat men nu meer enthousiasme voor het Mundaneum, dat een meer historisch en archeologisch karakter heeft, zou opbrengen.

Otlets ideologische onderbouwing van het Mundaneum stoelt op een illusie, een ijdele hoop, een utopia; toekomstmuziek die, als ze al ten gehore zal worden gebracht, niet Otlets en Le Corbusier's partituur zal volgen. Het is hier niet de plaats om tot in detail in te gaan op de fouten die het ideologisch programma van het Mundaneum in zich draagt: wat doet een Sacarium in een centrum voor moderne wetenschap (heeft slechts de keuze voor de piramidevorm tot dit idee geleid?); hoe denkt Otlet dat internationale samenwerking een oplossing kan bieden voor politieke en diplomatieke vraagstukken die de afzonderlijke regeringen en militaire en nationale rivaliserende mogendheden beheersen? Hoe kan een mondiaal instituut onder supervisie van de Volkenbond, bestaande uit landen met sterk uiteenlopende politieke en sociaal-economische systemen, plannen ontwikkelen voor de maatschappelijke hervorming van de wereld? We kunnen alleen maar concluderen dat zolang de Volkenbond een verzameling van regeringen, machten, diplomatieke kringen en legers is en geen 'breder verbond', een unie van staten, zijn ideologisch voorstel voor het Mundaneum geen enkele kans maakt om ooit te worden gerealiseerd.

Aangezien de ruimte mij hier ontbreekt om het ideologisch programma van het Mundaneum nader te analyseren, zal ik mij nu richten op het architectonisch ontwerp. Het is al vaak gezegd, maar ik herhaal het nog maar eens: architectuur die stoelt op een onduidelijk en slecht onderbouwd programma kan geen bouwwerken opleveren die voldoen aan de elementaire maatstaven van zuiverheid en helderheid. Als de architect niet goed raad weet met het programma, zal dat altijd resulteren in een halfbakken produkt, een compromis dat tot mystificatie leidt. Moderne architectuur is niet ontstaan vanuit abstracte speculatie maar vanuit een werkelijke behoefte, niet vanuit levensvoorschriften en niet op voordracht van de een of andere academie of officiële groepering. Programma's werden geformuleerd op basis van feitelijke behoeften: fabrieken, bruggen, stations, kantoren, arbeiderswoningen, scholen,

ziekenhuizen, hotels en appartementen. In het doorgronden en oplossen van deze problemen ontstond de moderne architectuur. Er worden tegenwoordig geen kerken, paleizen of kastelen meer gebouwd die kunnen beantwoorden aan de eisen van de moderne architectuur. De Club van Nieuw-Praag verzette zich tegen de bouw van een groot theater in Praag op grond van de overweging dat, zolang er geen ideologisch programma voor het moderne theater is geformuleerd, een dergelijk theater niet door een architect kan worden ontworpen. Monumentale architectuur ter nagedachtenis van welke revolutie of bevrijding dan ook, alle hedendaagse triomfbogen, feestzalen, grafkerken, paleizen en kastelen zijn monsterlijk. Concrete voorbeelden van utilitaire architectuur en van nieuwe, metafysische, monumentale architectuur tonen aan dat, in deze tijd, architectuur is gedoemd te mislukken als zij zich niet toelegt op de realisering van actuele sociaal-economische behoeften. Het enige doel en bereik van architectuur is het bedenken van een wetenschappelijke oplossing die stoelt op welomschreven taken en een rationele constructie. Een artistieke, of metafysische, oplossing die stoelt op abstracte, speculatieve overwegingen en haar uitdrukking krijgt in een monumentale compositie is, zoals het Mundaneum aantoonde, verkeerd. De dwaling van Le Corbusier is de dwaling van monumentaliteit, een monumentaliteit die anders en minder grof is dan de Duitse monumentale, megalomane architectuur; de dwaling van het 'paleis'. Het toont aan (Le Corbusier verwoordde het reeds in zijn boek *Une maison, un palais*) dat de omschrijving van een huis als een paleis, een 'machine om in te leven', gevaarlijk is. Le Corbusier zondigt tegen de harmonie als hij na een heldere en begrijpelijke definitie te hebben gegeven als 'machine om in te leven', deze vervolgens omlijst met vage aanduidingen als waardigheid en harmonie; een uiting van estheticisme en academisme. (In mijn bespreking van *Une maison, un palais* in de *Stavba*, VII, 6, wees ik er al op dat de term 'huis-paleis' aanleiding kan geven tot een ernstige misvatting, tot veronachtzaming van concrete behoeften ten gunste van min of meer fictieve vereisten.) Dit overduidelijk historicisme en academisme van het Mundaneum-project maakt ons duidelijk dat de gedachte dat architectuur kunst is, niet levensvatbaar is. Het bewijst het ongelijk van Le Corbusier's esthetische en formalistische theorieën waar wij, vanuit het gezichtspunt van het constructivisme, ons altijd tegen hebben verzet: de theorie van de Gulden Snede en meetkundige verhoudingen. Kortom, al deze vooringenomen esthetische formules die op formalistische wijze zijn afgeleid van historische bouwstijlen, zijn heden ten dage niet meer te gebruiken en vinden geen navolging.

Wagner en Le Corbusier menen, ondanks hun begrip voor het belang van praktische en utiliteitsoverwegingen, dat de architectuur, de Koningin der Kunsten, als belangrijkste taak heeft de een of andere kathedraal of kerk te bouwen; zodra hun aandacht niet wordt opgeëist door de vraag naar een oplossing voor een concreet probleem, denken zij over deze kerk na. Welnu, zij denken na over 'paleizen'. Poelzig wil 'voor de Heer bouwen'; daar ligt, naar men zegt, de oorsprong van de architectuur. In dezelfde tijd, meent Eiffel, ondanks zijn wantrouwen jegens elke vorm van esthetiek, dat hij Phidias zal evenaren en dat het veel belangrijker is een groot ingenieur te zijn dan een ouderwets handwerksman. In onze eeuw, in onze machinebeschaving, waar geen plaats is voor 'kunst' en monumentale architectuur, leidt iedere poging om kunst in plaats van huizen en monumenten in plaats van scholen te maken, tot hybride vormen en tot een verarming van de natuurlijke en moderne schoonheid.

Meet beide zijden van de rechthoek van het Mundaneum-hoofdcomplex en je kunt constateren dat de Gulden Snede is toegepast. Sterker nog, alle ver-

houdingen binnen deze rechthoek zijn, omwille van monumentale eenheid en harmonische proportie, gebaseerd op de Gulden Snede. Verder wijzen de vier hoeken van de piramide precies naar de vier kompaspunten. De rationele oriëntatie van de ramen van de museumzalen is opgeofferd omwille van een numerieke en astronomische symboliek. Het Mundaneum is in zijn geheel geordend volgens hoofdassen die elkaar kruisen op de top van de piramide; ook deze assen zijn gebaseerd op de verhoudingen van de Gulden Snede. De grote collegezaal is de symmetrische tegenhanger van het volume van de congreszaal van het ILO-gebouw. De universiteitsgebouwen zijn rondom de as van de Universiteit gepland en de studiezalen en het stadion op de as van de hoofdstraat die dwars door de hotel-woonwijk loopt. Zowel de prisma's van de afzonderlijke gebouwen als het hele Mundaneum worden gedomineerd door de Gulden Snede waarvan de verhoudingen, zoals de moderne kunstgeschiedenis nog steeds gelooft, de harmonie van de beroemdste gebouwen heeft bepaald. In deze zin is het Mundaneum *Reissbrett-ornamentik*, een project dat niet voortkwam uit een realistische, rationele analyse van een programma (dit programma laat overigens een dergelijke analyse en oplossing ook niet toe), maar uit vooringenomen esthetische en abstract-meetekundige speculatie, geheel volgens een historisch stereotype. Het is geen constructie maar compositie. Compositie is de term waarmee alle architectonische dwalingen van het Mundaneumproject kunnen worden samengevat.

Hannes Meyer schreef:

Alle dingen op deze wereld zijn een produkt van de formule: functie maal economie. Al deze dingen zijn dus geen kunstwerken; alle kunst is compositie en dus strijdig met een doel. Al het levende is functie en dus niet kunstzinnig. De idee 'de compositie van een zeehaven' doet me brullen van het lachen. Maar hoe ontwerpt men een stadsplan? Of een woning? Compositie of functie? Kunst of leven?

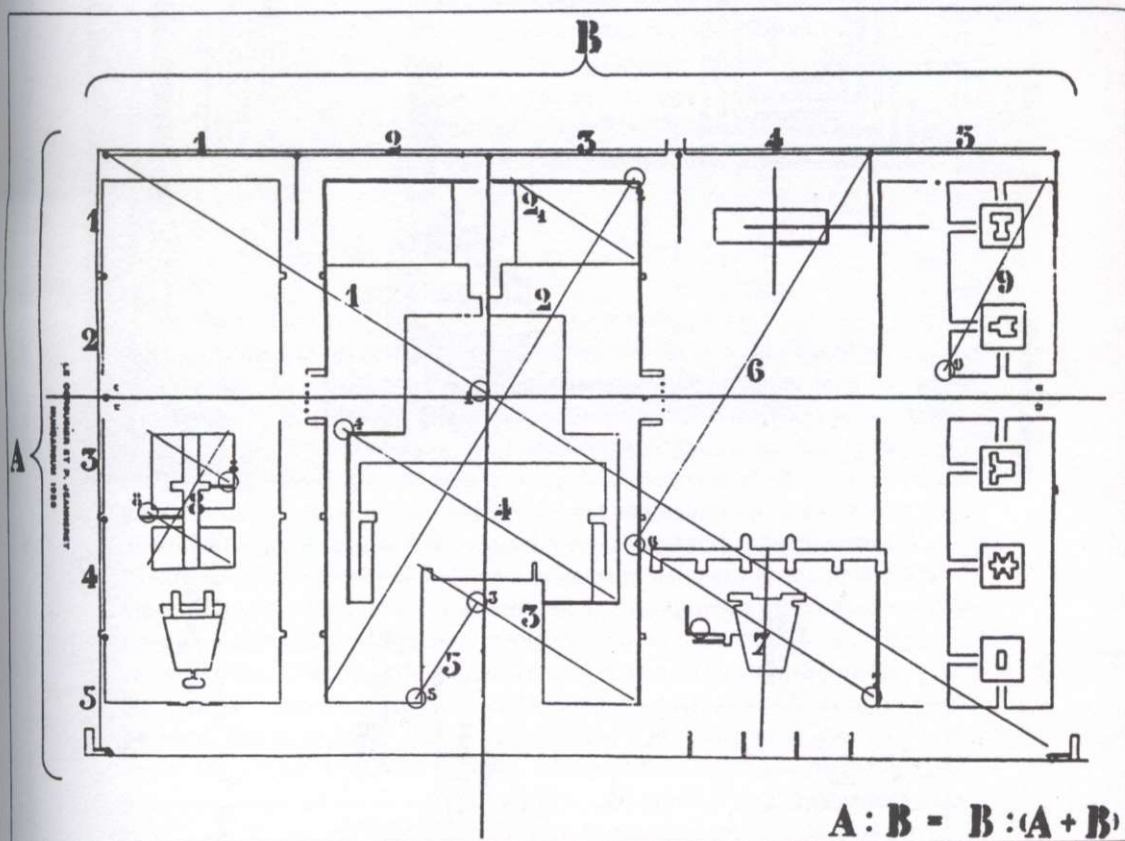
Het Mundaneum is compositie; een uiting van ideologische en metafysische verbeelding. Voor deze gevisualiseerde metafysica, die streeft naar 'het hoogste van de geest', naar de 'gouden opdracht van de architectuur', zijn praktische en utiliteitsoverwegingen van geen enkel belang. Het rechthoekige hoofdterrein volgens de verhoudingen van de Gulden Snede; belangrijke verbindingswegen volgens assen in de verhoudingen van de Gulden Snede; de piramide die op symbolische en monumentale wijze de vier windrichtingen aanduidt; dit alles laat zien dat vooringenomen esthetische speculaties in plaats van een analyse van de werkelijke situatie, aan de basis van dit werk liggen. Dit is de compositie van een stad en niet haar oplossing. Het is verkeerd een kasteel in de vorm van een hexagram te bouwen, een grondvorm die de beweging door het huis en de levens van zijn bewoners beperkt, en de lichttoetreding en oriëntatie niet respecteert, alleen omdat de vrouw van de opdrachtgever de gravin Sternberg was. Maar dit is niet erger dan het probleem van een stad voor mondiaal denken op te lossen op basis van de Gulden Snede die door kunsthistorici wordt gezien als de formule van klassieke en renaissancistische schoonheid, zonder rekening te houden met de praktische functies die zij dient te vervullen.

Het leven is niet symmetrisch, stervormig en ook geen Gulden Snede. Als Le Corbusier een zijmuur van de villa in Vaucresson verlengt en twee kleine dragende platte stenen in de voorgevel plaatst, om zodoende zijn 'tracés régulateurs' te vervolmaken, gedraagt hij zich net als Leon Batista Alberti (*De re aedificatori*) toen deze de omvang van de ramen afhankelijk maakte van de omvang van de voorgevel en de ruimtes, zonder daarbij rekening te houden met hun specifieke functie. Architectuur opgevat als 'Kunst' kan zich niet

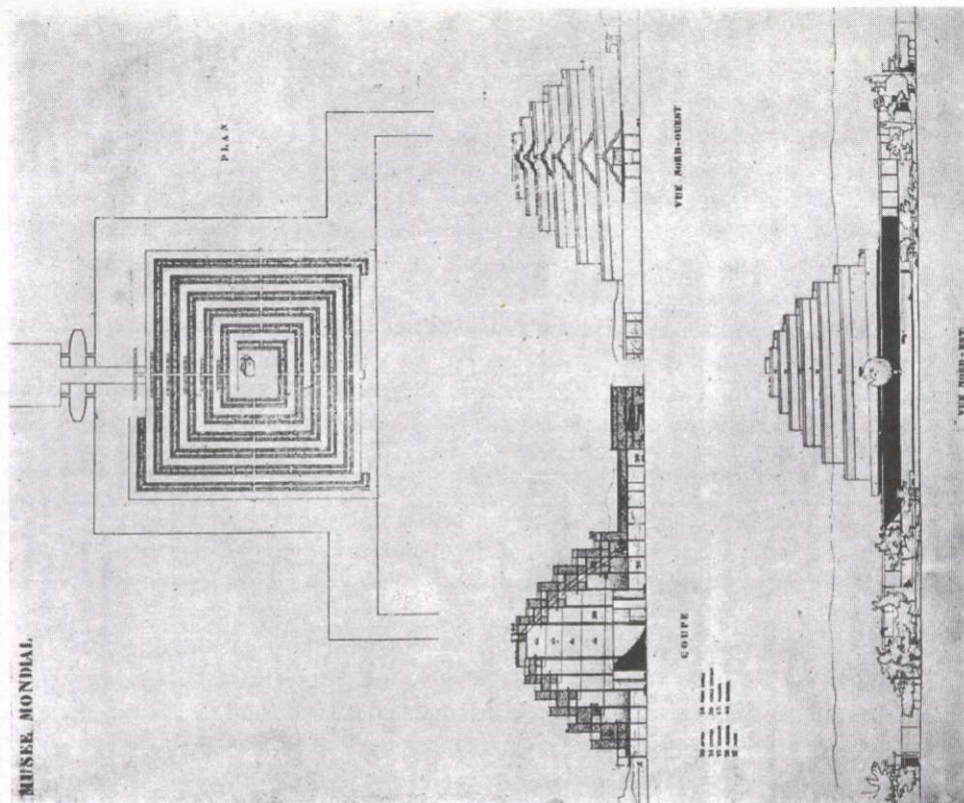
bevrijden van *Hemmung*, zal altijd antiquarisch zijn en blijven steken in de traditie van Michelangelo. Zij zoekt in de geschiedenis van de architectuur formele concepten. Zij maakt gebruik van de Gulden Snede en andere kant-en-klare compositorische recepten en tekent deze verhoudingen in kleine reproducties met lijnen die zo dik zijn dat zij uiteindelijk sterk kunnen afwijken van de harmonie van dergelijke verhoudingen. Deze techniek zou de perfect schematische harmonie van de voorgevel van de Notre Dame kunnen bewerkstelligen, maar wat te doen als de huidige straat die voor de kerk langs loopt een paar meter hoger ligt dan de weg waar de gevel oorspronkelijk voor is ontworpen?

Volgens Le Corbusier begint architectuur opgevat als kunst daar waar constructie eindigt, namelijk bij de rationele oplossingen producten van de ingenieur. Zij streeft naar eeuwigheid terwijl de ingenieur op de actualiteit reageert. Naar de mening van Poelzig begint architectuur opgevat als kunst daar waar het zich niet onderwerpt aan een praktisch doel; gebouwen voor 'onze lieve Heer'. Volgens deze architectuuropvatting wordt architectuur pas waardig als zij iets toevoegt aan de zuiver rationele oplossing. Dit 'extra' kan geen kwaad als het de doelmatigheid of de functie versterkt. Maar in alle andere gevallen zijn deze 'extra's' volstrekt overbodig en dus onnodig. Het criterium van de complete vervulling van de doelmatigheid, het enige ware kwaliteitscriterium in de architectuur, bracht moderne architecten ertoe de lichamen van de 'mammoeten der monumentaliteit' te verwerpen en hun verstand te ontwikkelen; *in plaats van monumenten creëert architectuur instrumenten*. Als esthetische in plaats van utilitaire overwegingen de productie bepalen, leidt dat tot onvolmaaktheden in het architectonische resultaat. Het leidt tot het verdoezelen van het materiële aspect, en in plaats daarvan het benadrukken van materiële waarden als comfort, temperatuur en stabiliteit. Dit werd tot voor kort gezien als een noodzakelijk offer dat men, hoewel men wist dat objecten die praktische functie en autocratische kunstzinnigheid vermengen niet bevredigen, vanuit een culturele traditie dacht te moeten maken. Alleen dan wanneer louter en alleen praktische voorschriften, en geen ideologische, metafysische en esthetische intenties, de architect sturen in zijn werk, houdt de voorliefde voor kunst op te bestaan.

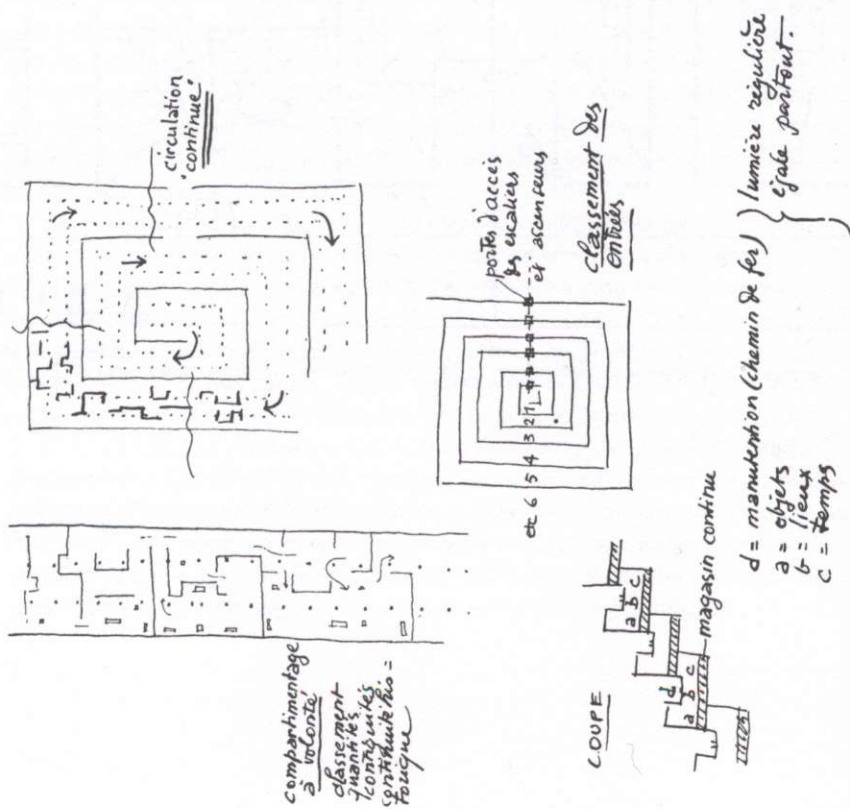
Als we ons zo uitvoerig hebben beziggehouden met het Mundaneum-project, is dat omdat we geloven dat dit werk, waarvan de auteur een leidende figuur van de moderne architectuur is, als waarschuwing kan dienen voor de moderne architectuur. Het Mundaneum illustreert het fiasco van esthetische theorieën en traditionele vooroordelen, het toont de gevaren die schuilgaan achter het motto 'huis-paleis' en het waarschuwt ons voor utilitaire architectuur met een kunstzinnige toevoeging of 'dominant'. Vanaf het punt waarop wij ons bevinden kunnen we ofwel de hele weg terug afleggen naar academisme en classicisme of terugkeren naar de zekere realiteit van het uitgangspunt dat zo precies wordt weergegeven in het motto 'het huis als machine om in te leven', om vervolgens van daaruit te werken aan een wetenschappelijke, technische en industriële architectuur. Tussen deze twee uitersten is er alleen maar plaats voor halfbakken projecten en compromisoplossingen.

Le Corbusier en Pierre Jeanneret, opbouw plattegrond van het Mundaneum volgens de 'tracés régulateurs', 1928

Boven-, zij aanzichten en doorsnede van het Musée Mondiale, 1928

Le Corbusier en Pierre Jeanneret, schetsen van het Musée Mondiale in het Mundaneum, 1928